

DÉLKELET-MAGYARORSZÁGI ADATOK A CIGÁNYRÉCE (*Aythya nyroca* GÜLDENSTÄDT, 1770) EGYKORI ELTERJEDÉSÉRŐL

Dr. Sterbetz István

1131 Budapest, Fivér utca 4/a.

1. BEVEZETÉS

A cigányréce (*Aythya nyroca*) felbecsült hazai állományáról az 1980-as évek felmérései tájékoztatnak, mely szerint az akkori fészkelő párok száma 1200-1600 körül alakult, majd egy évtized múltával 1000 alá fogyatkozott (MOLNÁR, 1998). Ennek a korábban még széltében elterjedt fajnak állományfogyatkozását az utóbbi évtizedekben érzékeljük, és időközben hasonló tapasztalatok adódtak Lengyelországban (WIELOCH, 1998) meg Bulgáriában (PETKOV, 1998) is. ROSE ÉS SCOTT (1997) mintegy 10 000-50 000 példány között valószínűsíti Európa keleti felének jelenlegi állományát. A teljes földrész helyzetképét TUCKER ÉS HEATH (1994) értékelte, melynek alapján az IUCN Vörös Könyvében a cigányréce „sebezhető faj”-ként szerepel (IUCN, 1994; BAILLIE ÉS GROOMBRIDGE, 1996).

A gyakorlati védelemhez szükséges áttekintő értékeléseket bonyolítja, hogy ezt az egykor közönségesnek tekintett fajt a korábbi faunisztikai tanulmányok jobbra csak „gyakori”, „szórványos”, vagy hasonlóképpen általánosító jelzőkkel illették. A jelennel történő, számszerű összehasonlítások esély ezért csekély. A mintegy negyven évet felölelő, délkelet-magyarországi madárvizsgálataim cigányréce-fészkelési és feltűnőbb vonulási adatait erre tekintettel ismertetem.

2. ANYAG ÉS MÓDSZER

Adataim a Sebes-Kőrös, a keleti országhatár, valamint a Maros és a Tisza által bezárt, délkelet-magyarországi pusztákról származnak, ahol Biharugra, Szarvas, Nagyszénás, Orosháza, Hódmezővásárhely és Szeged kiterjedtebb térségében volt lehetőségem huzamosabb megfigyelésekre. E területekről 1937-1980 időközében vezettem madártani naplójegyzeteket, de azok 1945 előtti anyaga a háború során megsemmisült. E korábbi időszak adottságaira ezért csak emlékezetből térhetek ki. A költőállományok mennyiségének megállapítása népesebb populációknál becslésekkel kiegészített számlálással történt. Kisebb

települések esetében a megtalált fészekaljákat, vagy röpképtelen családokat vettem számba. Vonulóknál a számlált, vagy becsült értékeket kikerekítve tüntettem fel.

3. EREDMÉNYEK

Kőrösnagyharsány

Koordináták-coordinates: 47° 01' N 21° 38' E

1951. május 21-én találtam egy fészket, belvíz borította búzamezőn.

Biharugra

Koordináták-coordinates: 46° 58' N 21° 38' E

A biharugrai halastórendszernek 1951-ben kezelője voltam, és az évben mindennapos megfigyeléseket végeztem itt. Tíz év kimaradása után fészkelési időben alkalmasszerűen látogattam a területet 1980-ig. 1951-ben Biharugrán 532 ha, a tógazdaság további egységeit képező Nagysziken 210 ha, és Jankovicson 64 ha halastóterület volt. A szomszédos Begécs akkor még mintegy 300 ha-s zsombékos, természetes állapotú mocsárként kínált élőhelyet. NAGY LÁSZLÓ és MÜLLER GÉZA vadász-ornitológusokkal 1951 tavaszán részben számlálásokkal, részben becslésekkel kíséreltük meg felmérni a fészkelő vízimadarak állományát. Ennek során Biharugrán 80-100, Nagysziken és Jankovicson 150, Begécsen 60-80 pár körül találtuk az ott szaporodó cigányrécéket (STERBETZ MEGJ. A.). A választékos vízínövény társulásokban bővelkedő, külterjesen kezelt halastó rendszer azokban az években bizonyára egyik legvonzóbb élőhelye lehetett a cigányrécéknek Közép-Európában.

Néhány évvel később NAGY (1962) már állományfogyatkozást jelez. Későbbi szórványos látogatásaim során a szaporodási időben látott példányok apadása 1963-tól vált egyre feltűnőbbé, és a vonulók mennyisége is ekkortól kezdett szembetűnően fogyatkozni már. 1951-ben a Biharugrai-tavakon augusztus 19-én 300, Szikpusztán augusztus 28-án 800, Begécsen szeptember 28-án 500 volt az egy alkalommal számlált legnagyobb mennyiség. Az 1960-1980 közötti időszakban 100 példánynál nagyobb vonuló mennyiséget már nem figyeltem meg a teljes ugrai tórendszeren (STERBETZ, MEGJ.A.). Örömdetes egy 1996 októberében kelt jelentés, mely innét 115 példányról számol be (FARAGÓ, 1998).

Vésztő

Koordináták-coordinates: 47° 02' N 21° 11' E

A mágorhalmi szabadtéri régészeti bemutató közelében, a Sebes-Körös holtágának szegélynövényzetében 1976-ban 2, 1977-ben 1 pár költött. Későbbi fészkelés nem történt itt.

Szeghalom

Koordináták-coordinates: 47° 02' N 21° 11' E

A Berettyó-folyó hídjánál 1975-ben találtam egy fészket. Ezt a területet nem látogattam a későbbiekben.

Gyoma

Koordináták-coordinates: 46° 56' N 20° 51' E

1946-ban épült s 1949-ig üzemelő rizstelepen évente mintegy 10-15 pár költött. A rizs érésének nyárvégi heteiben rendszeresen meg lehetett itt figyelni 50-100 példány között alakuló gyülekezéseket a 300 ha-s területen.

Szarvas-Halásztelek

Koordináták-coordinates: 47° 00' N 32° 36' E

Sziráczy Sándor tojásgyűjteményében 1937-ből származó fészkeket őrzött. Szerinte a cigányréce kis számban, de rendszeresen fészkel itt a Bolza-féle legelő vízállásain. RÉTHY (1981, 1981 a) a Hármaskörös holtágaiban és s rizstelepek árokszélein jelzi néhány pár költését a negyvenes évtizedből, utalva arra, hogy a faj rizsszalmából készített, mesterséges fészkelő kunyhókban is megtelepedett. A folyóparthoz csatlakozó, 40 ha-s halásztelki rizstelep 1943-ban készült el s az 1948. évi felszámolásáig a cigányréce vonzó környezetet talált itt. A rizsföldek életterében fészkelő állománya 10-15 pár körül alakult 1943-1945 időközében. 1946-ban 5 fészket találtam itt. Ezekben az években rizsérés idején gyakran lehetett megfigyelni 100-200 példány között alakuló gyülekezéseket (STERBETZ, 1964).

Szarvas, Holt-Körös ágak

Koordináták-coordinates: 46° 52' N 20° 34' E

A mintegy 150 ha-s Holt-Körös ágak dűlőzugi szakaszán 1937-1942 időközében fészkel néhány pár. 1947-1963 között költést itt már nem észleltem. A holtág-rendszer bikazugi térségében, 1952-ben 3 pár, 1963-ban 1 pár fészkel. A közbeeső időszakot nem vizsgáltam. 1964-1980 között tudomásom szerint cigányréce már nem költött itt.

Csabacsüdi-legelő

Koordináták.coordinates: 46° 32' N 20° 34' E

1937-1944 között végeztem itt rendszeres megfigyeléseket mintegy 300 ha-s legelőn. 1939/40, majd 1940/41 rendkívül csapadékos tele után, rendellenesen vízbő tavaszokon néhány pár megtelepedett, 1943 óta azonban már több fészkelés nem ismétlődött 1980-ig.

Nagyszénás-Hajdúvölgy (Mágozs ér)

Koordináták-coordinates: 47° 25' N 20° 30' E

A község határában egy feltöltődött, de állandó vízállású ösfolyómeder természetes, majd későbbi átalakított állapotát CZEGLÉDI (1993) ismertette. 1940 és 1941 évek belvizes tavaszán néhány pár cigányréce is fészkel a Hajdúvölgyben (STERBETZ, 1964a). Az ezt követő néhány évben a természetes vízfolyás medrét csatornává alakították, azóta költés nem történt.

Gyopárosfürdő

Koordináták-coordinates: 46° 34' N 20° 38' E

Szikes, melegvízű gyógyfürdő 5 ha-s, nádszegélyezte vízfelülete, és közelében az úgynevezett Kerektó 4 ha-s szikes tava, valamint a folytatásukat képező Orosházi-Kisszik 10 ha-s szikes mocsara volt egykor a cigányréce költőhelye. 1937-1945 között néhány pár rendszeresen fészkel itt. Az 1952-1961 közötti állapotot az 1.sz. táblázat mutatja be. 1962 után megszűnt a fészkelés. 1947. augusztus 19-én Kissziken 200 példány volt az innen kimutatott, legnépesebb vonuló mennyiség. 1960 után cigányrécét csak ritkán lehetett megfigyelni ezen a területen.

Orosháza, Harangos-tó

Koordináták-coordinates: 46° 34' N 20° 40' E

Egy feltöltött, hajdani Maros-ág mélyfekvésű szakaszán, mintegy 15 ha-s mocsár volt az egykori Harangos-tó, dús parti növényzettel. 1951-ben 2, 1952-ben 1, 1953-ban 3 pár fészkel itt. 1954-től többé már nem telepedett meg a cigányréce Harangoson.

Kardoskúti Fehértó

Koordináták-coordinates: 46° 30' N 20° 38' E

A Kardoskúti Fehértó 100 ha-s medrében 1952-1975 között költő állományokat az 1. táblázat sorolja fel. Egyes évekből a tómeder természetes kiszáradása magyarázza a fészkelés

elmaradását. Vonulási tetőző mennyiségek: 1967. Március 9.-200 példány, 1974. Szeptember 14.-500 példány. 1975-től a vonulók mennyisége hirtelen csappant meg a fenti értékek töredékére (STERBETZ, 1968. 1975.). A fészkelések alakulását 1976 óta nem vizsgáltam.

1. táblázat: A fészekszám alakulása Kardoskúton, Kakasszéken és Gyopároson
Table 1: Trend of number of Ferruginous Duck nests at Kardoskút, Kakasszék and Gyopáros

Év - Year	Kardoskút	Kakasszék	Gyopáros
1952	17	12	6
1953	13	10	?
1954	10	8	3
1955	8	4	1
1956	-	?	-
1957	?	?	?
1958	4	2	1
1959	6	4	?
1960	-	?	-
1961	?	2	-
1962	3	4	-
1963	2	2	-
1964	-	3	-
1965	3	1	-
1966	2	?	-
1967	2	-	-
1968	2	1	-
1969	1	1	-
1970	2	-	-
1971	-	-	-
1972	-	-	-
1973	1	-	-
1974	1	-	-
1975	-	-	-
1976-1980	Mindhárom területen megszűnt a fészkelés		

Békéssámon

Koordináták-coordinates: 46° 33' N 20° 28' E

A Szárazér-csatorna szegélynövényzetében 1952-ben 2, 1953-ban 1 pár költött.

Kakasszéki-tó

Koordináták-coordinates: 46° 33' N 20° 36' E

Nádszegélyezte 120 ha-s állandó vizű szikes taván 1938-1951 időközében néhány pár rendszeresen fészkelte. Az 1952-1975 közötti időszak költési adatait az 1.sz. táblázat részletezi. 1960-1980 között költésről nincs tudomásom. Vonuláskor tetőző számok: 1952. október 10.-150 példány, 1953. augusztus 22.-70 példány. Tavaszról: 1955. március 16.-30 példány. 1956 után a vonulás hónapjában már csak jelentéktelen mennyiségben figyeltem meg ezt a fajt (STERBETZ, 1970).

Hódmezővásárhely-Kéktó és Téglás

Koordináták-coordinates: 46° 20' N 20° 24' E

A csomorkányi pusztarész vadvizes laposában a 10 ha-s Kéktó mocsara, és a szentesi országút közelében a 15 ha-s Téglási-halastó volt egykor költőhely. Kéktón 1951-ben 3 pár, 1952-ben 2 pár költött, Tégláson 1952-ben 5 pár. Későbbi megfigyelésem nincs (STERBETZ, 1959).

Hódmezővásárhely, Tisza-ártér

Koordináták-coordinates: 46° 25' N 20° 20' E

A Tisza Algyő és Mártély közötti morotvain a 150 ha-s Atkai- és Saséri-holtág, valamint a 40 ha-s Körtvélyesi-holtág volt egykor cigányréce-költőhely. Az itt kimutatott fészekszámokat a **2. táblázat** tartalmazza. A Körtvélyesi-holtágot szegélyező Barci-rét hullámtere e fajnak is hagyományos vedlőhelye volt az 1952-1980 közötti időszakban (STERBETZ, 1969a). 1969 májusától augusztusig mintegy 200 példány volt a tollváltásra gyülekező legnépesebb mennyiségük. Az őszi vonulók tetőző száma Atkában és Körtvélyesen 20 és 150 példány között változott 1952-1960 között. Tavasszal ez a faj a Tiszának ezt a szakaszát következetesen elkerülte, csak az itt fészkelőket lehetett megfigyelni. 1963 után az átvonulók száma jelentéktelenre apadt, 20-30 példány alatti tetőző értékekkel (STERBETZ, 1957, 1974).

2. táblázat: Fészekszámok alakulása a Tisza hódmezővásárhelyi szakaszán

Table 2: Trend of Ferruginous Duck nests on the reach of Tisza river at Hódmezővásárhely

Év - Year	Atkai- és Saséri-holtág	Körtvélyesi-holtág
1952	3	3
1953	2	?
1954	1	2
1955	?	-
1956	2	1
1957	2	2
1958-1963	?	?
1964	1	1
1965-1980	Egyik területen sem volt már fészkelés	

Mártély, paléi rizsföldek

Koordináták-coordinates: 46° 27' N 20° 21' E

A 60 ha-s rizstelepen 1952-ben 6, 1953-ban 5, 1954-ben 2, 1955-ben 1 fészket találtam. 1956 óta költést nem észleltem itt. Vonuláskor tetőző mennyiségek: 1958. augusztus 28.-180, 1953. szeptember 10.-140, 1956. szeptember 20.-80 példány. Koratavaszi időszakban a rizsföldek elárasztása még nem kezdődött meg, ezért vonuló cigányrécéket sem lehetett itt kimutatni (STERBETZ, 1964).

Nagytóke

Koordináták-coordinates: 46° 42' N 20° 19' E

1952-ben találtam egy fészket, elmocsarasodott szárazföldi környezetben.

Csongrád

Koordináták-coordinates: 46° 42' N 20° 10' E

1953-ban egy fészket és egy fiókákat vezető tojót láttam a Tisza-híd melletti kubikokban.

Felgyő

Koordináták-coordinates: 46° 38' N 20° 09' E

Halastavon 1952-ben 1, 1953-ban 1, 1954-ben 1 fészket találtam. A halastó-rendszer akkori kiterjedése mintegy 30 ha volt.

Pusztaszer, Dongér- (Büdösszéki-) tó

Koordináták-coordinates: 46° 34' N 20° 05' E

MARIÁN ÉS VARGA (1969), és MARIÁN (1976) a cigányrécét költési időben is előforduló fajként jelzi itt. Saját megfigyeléseim: 1952-ben a szaporodási időszakban látott példányok alapján 8-10 pár költetett. 1953-ban 4 fészket találtam, 1954-ben pedig röpképtelen fiókás családot. 1955-1980 időközéből fészkelésről már nem bizonyosodtam meg. 1952. szeptember 10-én 400 példány körüli gyülekezésnek voltam tanúja. 1970-1980 időközéből gyakori megfigyelések során 15-20 vonulónál egy alkalommal sohasem láttam már többet. MARIÁN (1976) 500 példányos őszi tetőzést említ, időmegjelölés nélkül.

Kistelek, Müllerszék

Koordináták-coordinates: 46° 29' N 19° 59' E

A negyvenes-ötvenes évtizedben mintegy 40 ha-s szikes tó nyújtott itt a cigányrécének fészkelő-helyet. 1952-ben 8, 1953-ban 6 fészket találtam. 1954-ben már csak egy családot lehetett megfigyelni, és a későbbi évekből 1980-ig költési adatom nincs. 1947 szeptemberében egész hónapon át 200-300 példány között alakuló mennyiség gyülekezett a tavon. 1953 óta 10 példánynál többet nem találtam már egy-egy alkalommal.

Algyő

Koordináták-coordinates: 46° 20' N 20° 10' E

A Tisza-híd szegedi hídfőjénél vasútmenti kubikgödör nádasában 1952-ben 2, 1954-ben 1 pár költött.

Szegedi Fehét-tó

Koordináták-coordinates: 46° 20' N 20° 07' E

1941-1949 között 1450 ha volt a szegedi halastó-rendszer és a tavakkal határos természetes szikes legelő vízborította területe. A tó cigányréce állományáról BERETZK (1950) számszerű adatot nem közölt, csupán közönségesnek jelezte ezt a fajt. 1948 tavaszán Dr. BERETZK PÉTER és Dr. KEVE ANDRÁS irányításával, 8 zoológus egyetemi hallgató bevonásával megkíséreltük felmérni a Fehér-tavon költő récefajok állományát. E részben megtalált fészkek és fiókás családok számbavételére, részben szaporodási időszakban

megfigyelt példányok becslésére alapuló vizsgálat mintegy 120-140 fészekaljat valószínűsített itt. Az innen 1947-1965 között folyamatos feljegyzéseim szerint a tórendszer sándorfalvi határával szomszédos területész, az úgynevezett „Vadfehértó”, majd a későbbiekben részben belőle kialakított XI. sz halastóegység volt a cigányrécék legvonzóbb költőterülete. Az 1948-ban számba vett mennyiség zöme is innen került ki. E tóegységen belül a Korom- és a Kalapács-szigeteken lehetett a későbbiekben pontosítva is figyelemmel kísérni a költő példányok fogyatkozását. Az itt talált fészkek száma 1948-1952 között 20-25, 1953-1960 időszakában 5-10, 1960-1965 között pedig már 5 alatt alakult. Bizonyára a Fehér-tó földrajzi helyzete következtében tavasszal mindig feltűnően erőteljes volt a cigányrécék februári-márciusi átvonulása. 1948. március 7-én 420, március 12-én 300 példány volt az egy alkalommal látott csúcsmennyiség. 1949. november 10-én 600, 1950. november 2-án 200 példány adta e korábbi időszakról a legmagasabb vonulási számokat. 1964-1980 időszakából 30 példánynál több cigányrécét már sohasem figyeltem meg egy alkalommal.

Kiskundorozsma

Koordináták-coordinates: 46° 16' N 20° 04' E

1948-ban találtam fészket csatorna szegélynövényzetében.

3. táblázat: A fészkelőhelyek legjellemzőbb növénytársulásai

Table 3: Typical plant associations of breeding habitats of Ferruginous Duck

Élőhely típus - Habitat type	Növénytársulás - Plant association
Természetes szikes tavak, szikes vizű halastavak (Natron lakes)	Bolboschoenetum maritimi typicum, Phragmitetum et asterotosum Agrosti-caricetum asterotosum Agrosti-Glycerietum Acorelletum pannonicum Scirpo-Phragmitetum austroorientale
Folyó-holtágak, árterek, csatornapartok (Dead channel, flooded lands, bank of canal)	Caricetum gracilis Potametum lucentis Scirpo-Phragmitetum austroorientale
Rzskultúrák (Ricelands)	Cypereto-Juncetum Carici-Typhoidetum arundinaceae Echinochloo-Bidentetum

A tárgyalt költőhelyeket leginkább jellemző növénytársulások jegyzékét a **3. táblázat** tartalmazza (BODROGKÖZY, 1969, 1970, 1982; MOLNÁR ÉS BÍRÓ, 1995). Gyomortartalmak vizsgálatából vízínövények és rizs magvainak, iszaplakó alsóbbrendű állatoknak és csigafajoknak a dominanciája tűnt ki (STERBETZ, 1964, 1969 és megj. a. a. b.). A vonulók kisebb társulásait partszéli vízínövényzetben, nagyobb gyülekezéseit nyílt vízfelületeken lehetett megfigyelni.

4. KÖVETKEZTETÉSEK

Az adatok értékelését bonyolítja, hogy azok egyrészt emlékezetből származók, másrészt becsült, és csak részben ténszámokra alapozottak, egységes feldolgozásra ezért alkalmatlanok. Így is érzékeltetik azonban, hogy:

- ötven évvel ezelőtt a cigányréce még általánosan elterjedt fészkelő, és jelentős mennyiségben átvonuló faj volt Délkelet-Magyarországon,
- a fészkelők túlnyomó hányada külterjesen kezelt, vízi növényzetben gazdag halastavakhoz és rizskultúrákhoz kötődött, de egyes párok néhány hektáros vízállások vagy csatornapartok szegélynövényzetében is megtelepedtek,
- végül kitűnt, hogy a fogyatkozás már az ötvenes évtized óta érzékelhető, de csak 1960 táján vált általánosan erőteljessé.

A regresszió magyarázatát többnyire az élőhelyek romló adottságaiban vélük megtalálni (irodalmi összefoglaló in: MOLNÁR, 1998). Az általam vizsgált területeken azonban nem általánosítható ez a feltevés.

Az orosházi Harangos-tó, a gyopárosi Kisszik, a hódmezővásárhelyi Kéktó kiszáradása vagy kiszáritása miatt vált fészkelésre alkalmatlanná. Gyoma, Szarvas-Halásztelek és Mártély-Palé esetében a rizstelepek megszüntetése miatt szűnt meg a fészkelés (STERBETZ, 1964). Nagyszenáson a Hajdúvölgy természetes medrének csatornává alakítása ad magyarázatot. A Kakasszéki-tó állománya akkortól tűnt el, amikor 15 000 házi récét telepítettek a tómederbe. A már korábban is fogyatkozó állomány a récetelep megszüntetése után sem vette birtokba újból egykori fészkelő helyét (STERBETZ, 1970). Turisztikai háborítással magyarázhatjuk Vésztő és Gyopárosfürdő fészkelő állományának elvesztését.

A réce fészkelési adottságok nem változtak Kardoskúton, Felgyőn, Kistelek-Müllerszéken, a pusztaszeri Dongér-tón, a Tisza hódmezővásárhelyi morotvain és Algyő esetében. Különösképpen vonatkozik ez Kardoskútra, Pusztaszerre és a Tisza-holtágakra, ahol az 1960-as évtized előtt, majd az 1980-as és 1990-es években florisztikailag ismételten

feltérképezték a területeket, így tények alapján hasonlítható össze a régvolt és a jelenlegi vegetációs állapot (BODROGKÖZY, 1966, 1970, 1982; MOLNÁR ÉS BÍRÓ, 1995).

Kedvezőbbé alakultak az élőhelyi adottságok Biharugra halastó-rendszerén, melynek korábbi arculatát MÜLLER (1980, 1981) jellemzéséből ismerjük. E jelentős kiterjedésű vízi-mocsári környezetben az 1951-ben még 800 ha-s halastóterület 1620 ha-ra gyarapodott az 1990-es évtized végéig. A halastavak változatos, gazdag vízi növényzetét a külterjes területhasználat során csak alig irtották, a cigányrécék számára így mindenkor bőséges fészkelő terület adódott itt. Az új tégegységek üzembe helyezésével az alkalmas költőhelyek kiterjedése folyvást növekedett. Ugyanezt mondhatjuk a Szegedi Fehér-tóról is. Itt a negyvenes évtized óta újabb 560 ha-ral, mindösszesen 2010 ha-ral bővült a halastó-egységek összessége. Közöttük különösképpen vonzó adottságú a XI.számú 170 ha-s tag, amely szigeteivel, zátonyaival, dús parti növényzetével manapság talán az egyik legszembélyibb cigányréce költőhelynek tekinthető Magyarországon!

Az alkalmoszerű adatgyűjtések miatt Kőrösnagyharsány, Szeghalom, Nagytőke, Békéssámsón, Hódmezővásárhely-téglás és Kiskundorozsma fészkelési adatai nem értékelhetők.

Ha a Magyarországon jelenleg adott 140 000 ha „szabad víz” (természetes nagy tavak, folyóvölgyek, holtágak, víztárolók, mocsarak), ezen felül a 26 000 ha halastó, a 27 000 km-t kitevő csatornahálózat és a mindezeket borító 40-80 hs nádas kínálatával számolunk, arra kell következtetnünk, hogy a cigányréce fészkelésének és vonulási gyülekezésének esélyei hazai viszonylatban drámai módon még nem romlottak meg. 135 magyarországi, meg 149, a román Duna-Deltából származó gyomortartalom vizsgálatának eredményeiből sem tűnt ki semmi olyan sajátosnak mondható táplálékigény, amelyet összefüggésbe hozhatnánk az állományapadással (STERBETZ, 1964, 1969; KISS-RÉKÁSI ÉS STERBETZ, 1984; KISS-RÉKÁSI ÉS RICHNOVSZKY, 1995; STERBETZ, megj. a: a, b).

A cigányréce regressziójának kétségtelenül az élőhelyek alkalmatlanná válása az egyik súlypontosan kiváltó oka. De nem az egyedüli! A kérdést helyi vizsgálatok szűk keretében nem lehet kellően értékelni. Az área nyugati zónájának feldarabolódásával járó általános állomány fogyatkozás okainak feltáráshoz kontinentális méretű vizsgálatok szükségese

IRODALOMJEGYZÉK

- BAILLIE, J. ÉS GROOMBRIDGE, B. (1996): IUCN Red List of Threatend animals. Gland. IUCN.
BERETZK, P. (1950): The avifauna of the Fehértó near town Szeged. Aquila 51-54. p. 51-80.

- BODROGKÖZY, GY. (1966): Ecology of the halophilic vegetation of the Pannonicum. V. Results of the investigation of the Fehértó of Orosháza. *Acta Botanica Hungarica* 12. p. 9-26.
- BODROGKÖZY, GY. (1970): Ecology of the halophilic vegetation of the Pannonicum. VI. Effect of the soil-ecological factors in the vegetation of the reserve of Lake Dongér at Pusztaszer. *Acta Biologica* 16. Szeged. p. 21-41.
- BODROGKÖZY, GY. (1982): Ten-year changes in community structure, soil and hydroöecological conditions of the vegetation in the protection area at Mártély. *Tiscia* XII. Szeged. p. 89-130.
- CZEGLÉDI, B. (1993): A Mágocs-ér fokozatos pusztulása és jelenlegi helyzete. A Paksi Atomerőmű RT 1993 évi környezetvédelmi pályázatára készült kézirat.
- FARAGÓ, S. (1998): A magyar vízivad monitoring eredményei az 1996/1997-s idényben. *Magyar Vízivad Közlemények* 4/1998. p. 61-262.
- IUCN (1994): IUCN Red List Categories. Gland. IUCN.
- KISS, J. B.; RÉKÁSI, J. ÉS STERBETZ, I. (1984): A Duna-deltában (Románia) élő tőkés (*Anas platyrhynchos*) és cigányréce (*Aythya nyroca*) táplálkozásának vizsgálata. *Pusztá* 2/11. p. 39-51.
- KISS, J. B. ; RÉKÁSI, J. ÉS RICHNOVSZKY, A. (1995): Data on the Mollusc (Mollusca) consumption of birds in the Danube Delta, Romania. *Aquila* 102. p. 99-107.
- MARIÁN, M. (1976): A Pusztaszeri Természetvédelmi Terület madárvilága. *Aquila* 82. p. 81-92.
- MARIÁN, M. ÉS VARGA, B-NÉ. (1969): A Pusztaszeri-rezervátum madárvilága. *Móra Ferenc Múzeum Évkönyve*. Szeged. p. 229-256.
- MOLNÁR, L. (1998): Cigányréce in: Magyarország madarai. Szerkesztette HARASZTHY, L. Mezőgazda Kiadó. Budapest. p. 61-62.
- MOLNÁR, ZS. ÉS BÍRÓ, M. (1995): A Kardoskúti Fehér-tó Természetvédelmi Terület kezelési tervét alapozó botanikai felmérése és természetvédelmi értékelése. Kézirat a Magyar Tudományos Akadémia ÖBKI Könyvtárába, Vácrátót.
- MÜLLER, G. (1980): Geszt környékének és madárvilágának változásai az elmúlt 40 év során. *A Békés megyei Múzeumok Közleményei* 6. p. 157-170.
- MÜLLER, G. (1981): A környezet és élővilág változásai Vésztő környékén a századelő óta. *Natura Környezet- és Természetvédelmi Évkönyv* 4. Békéscsaba. p. 189-212.
- NAGY, L. (1962): A volt bihari Sárrét jelenlegi madárvilága. *Aquila* 67-68. p. 151-157.
- PETKOV, V. N. (1998): Studies on the Ferruginous Duck in Bulgaria. *TWSG News*. 11. July 1998. p. 14-19.
- RÉTHY, ZS. (1981): Adatok a Hármaskörös madárvilágához. *Natura Környezet- és Természetvédelmi Évkönyv* 4. Békéscsaba. p. 167-187.
- RÉTHY, ZS. (1981): A Körösvölgyi Természetvédelmi Terület madártani kutatása, különös tekintettel Halásztelek szigorúan védett terület környékére. Kéziratban.
- ROSE, P. M. ÉS SCOTT, D. A. (1997): Waterfowl Population Estimates. Second Edition *Wetlands International Publication* 44. p. 106.
- STERBETZ, I. (1957): A hódmezővásárhelyi Sasér Természetvédelmi Terület madárvilága 1948-54 évi megfigyelések alapján. *Aquila* 63/64. p. 177-193.
- STERBETZ, I. (1959): A hódmezővásárhelyi szikések madárvilága. *Aquila* 65. p. 189-208.

- STERBETZ, I. (1964): A magyarországi rizstermesztés madártani problémái. Doktori értekezés. Kézirat.
- STERBETZ, I. (1964.a.): Az 1939-43 évi alföldi belvizek hatása Nagyszénás gerinces állatvilágára. *Szántó Kovács János Múzeum Évkönyve* 1963/64. Orosháza. p. 451-463.
- STERBETZ, I. (1968): Vadrécék környezetvizsgálata a Kardoskúti Természetvédelmi Területen. *Aquila* 75. p. 45-77.
- STERBETZ, I. (1969): Über die Ernährung der Moorente in Ungarn. *Der Falke* 16/9. p. 292-295.
- STERBETZ, I. (1969): Moulting ecological problems of wild-ducks in the Tisza basin. *Tiscia* 5. Szeged. p. 75-78.
- STERBETZ, I. (1970): A nagyüzemi házi réce nevelés hatása állóvizeink madárvilágára. *Állattani Közlemények* LVII. p. 139-143.
- STERBETZ, I. (1970): A hódmezővásárhelyi Tisza-ártér természetvédelmi területeinek madárvilága. *Aquila* 78/79. p. 45-80.
- STERBETZ, I. (1975): A Kardoskúti Természetvédelmi Terület madárvilága 1952-1973 időközében. *Aquila* 80/81. p. 91-120.
- STERBETZ, I.: Adatok a Biharugra környéki halastó-rendszer madárvilágáról (1951-1978). Megjelenés alatt in: *Békés megyei Múzeumok Közleményei*. Békéscsaba.
- STERBETZ, I.: Táplálkozásvizsgálat a Biharugrai-halastavak és környékükről gyűjtött vízimadarakon. *Békés megyei Múzeumok Közleményei*. Békéscsaba. Megjelenés alatt.
- STERBETZ, I.: Táplálkozásvizsgálatok Szeged Fehér-tói vízimadarakon. *Móra Ferenc Múzeum Évkönyve*. Szeged. Megjelenés alatt
- TUCKER, J. M. ÉS HEATH, M. F. (1994): The Conservation Status of European Birds. Cambridge. ICBP kiadvány. p. 600.
- WIELOCH, M. (1998): The Status of the Ferruginous Duck in Poland. TWSG News. No. 11. July. p. 19-22.

DATA CONCERNING THE FORMER DISTRIBUTION OF THE FERRUGINOUS DUCK IN SOUTHWEST HUNGARY

Dr. Sterbetz, I.

SUMMARY

The conclusions of the author:

- fifty years ago the Ferruginous Duck was breeding widely and migrating in large numbers in Southwest Hungary,
- the nesting population was attached to non intensively cultivated fish ponds rich in aquatic vegetation and rice cultivation. Also some pairs utilized open water of few hectares or the shores of canals,
- it became obvious that the decline became noticeable since mid century, but it became obvious around 1960.

It is believed that the regression can be explained with the deterioration of the habitats.

The results of stomach content analysis in Hungary and the Rumanian Danube Delta did not indicate any particular food requirements that could be associated with any the decline of numbers in the population. Undoubtedly the deterioration of the habitats is a major cause of the decline of the Ferruginous Duck.

But not the only one! It is not possible to evaluate the question properly in the narrow framework of local studies. Continent wide investigations are necessary to reveal the causes of the general population decline associated with the fragmentation of the western zone of the area.